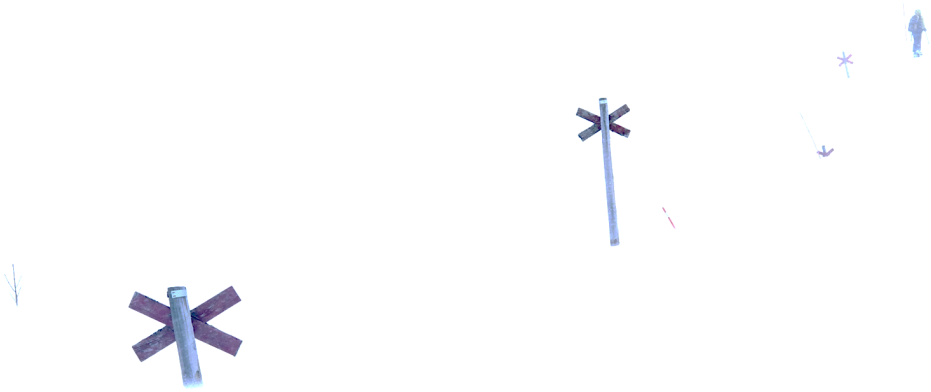

Masterplan för Ånn

Framtagen i Åre Kommuns projekt Hållbar spår- och ledutveckling i Åre kommun

2022-12-31

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska regionala utvecklingsfonden

REGION JÄMTLAND HÄRJEDALEN

ÅRE KOMMUN

Förord

Denna Masterplan är framtagen som en del av arbetet i Åre kommuns projekt Hållbara spår och leder som pågick under åren 2020–2022. Projektet finansieras av Region Jämtland, Härjedalen Europeiska regionala utvecklingsfonden och Åre kommun.

Syftet med projektet har varit att lägga grunden för ett hållbart ledsystem som ska skapa förutsättningar för en långsiktig tillväxt. I projektet har vi analyserat och startat i gång processer för att säkerställa hur utvecklingen av ledsystemen inom hela kommunen blir konkurrenskraftiga utan att ge upphov till konflikter och förstöra natur-och kulturvärden.

Ett av projektets arbetsområde var att ta fram masterplaner för kommunens aktuella spår- och ledområden.

Ånn är i uppstartsfasen för sitt ledarbete, där man gått från skoterförening till spår- och ledförening, vilket gör att vi beskriver området, men att grunden för det fortsatta arbetet bygger på de generella faktorerna vi tagit fram i arbetet.

Utöver denna plan leveranser också masterplaner för bygderna Hallenbygden, Järpen-Mörsil, Södra Årefjällen, Handöl, Huså, Storlien samt en för Väseks spårområde som sträcker sig över en större geografisk area. Vi har valt att skriva planer för de funktionella spårsystemen i stället för att som i projektplanen arbeta med bygderna. Detta då det i många fall inte finns samverkan mellan bygdens olika spår- och ledorganisationer och att varje område har sina egna förutsättningar och utmaningar.

Arbetet tog avstamp i förstudien som genomfördes 2019-2020. Utifrån förstudiens resultat har denna plan utvecklats i samarbete med

Erfarenheterna och lärdomarna som kommer fram i denna plan bygger på de lokala förutsättningarna och på förutsättningar och lärdomar som är kopplade till strukturerna i stort.

All spår och ledförvaltning i Åre kommun har i stort sett samma förutsättningar och utmaningar, men utmaningarnas prioritering och omfång skiljer sig rejält beroende på till exempel markägarstrukturen, utövandets frekvens och graden av hur professionell den spår- och ledförvaltande organisationen som ansvarar för arbetet är.

Innehållsförteckning

Förord **2**

Bakgrund **4**

Ånn **5**

Leder i Ånn 5
Utvecklingspotential för spår och leder i Åmm 6

Lederna och dess bredare sammanhang **6**

Värden kopplade till spår och leder *7*

Utmaningar – hot och hinder *9*
Identifierade hot 9
Identifierade hinder 11

Övergripande mål och strategier **12**

Utveckla en professionell driftorganisation *12*
Nästa steg 13

Utveckla en hållbar finansieringsmodell *13*
Nästa steg 14

Etablera former för samverkan med markägare och andra intressenter *14*
Nästa steg 15

Kanalisera och informera utövare *15*
Nästa steg 15

Förstärka och omlokalisera spår och leder *15*
Nästa steg 16

Avslutande reflektioner **16**

Bakgrund

Intresset för friluftsliv i Åre ökar stadigt och möjligheterna att utöva friluftsaktiviteter i kommunen har en stor betydelse för både invånare och besökare. En central komponent i friluftslivet är det system av leder som finns i kommunen. Många av de mest populära friluftsaktiviteterna – längd- och turskidåkning, skoteråkning, vandring, cykling, löpning och ridning – bedrivs på leder, stigar eller spår. Ledsystemet är både en viktig del av Åres livsmiljö och turistiska utbud, och har en uppenbar potential att ytterligare bidra till attraktivitet, långsiktig ekonomisk tillväxt och sysselsättning. Resultaten från den förstudie som Åre kommun nyligen genomförde visar att lokala aktörer har en stark tro på spår- och ledutveckling som en möjlig väg till landsbygdsutveckling.

Samma förstudie identifierar dock en rad utmaningar gällande det befintliga ledsystemet, liksom för ett tänkt ledutvecklingsarbete. Flera år av snabbt ökad användning av lederna för vandring, cykling, löpning, turskidåkning, längdskidåkning, ridning och skoterkörning har dock lett till en ökad belastning och ett ökat slitage på känsliga miljöer. Det har också gett upphov till konflikter mellan olika intressenter som verkar i eller i anslutning till högt belastade områden. Förstudien visade också på en avsaknad av samordning och samverkan kring leder och ledutveckling inom och mellan bygder och bland berörda aktörer finns ett uttalat önskemål om att kommunen tar ledningen i ett gemensamt arbete för att förbättra situationen.

Med anledning av dessa problem initierade Åre kommun ett projekt med namnet *Hållbar spår- och ledutveckling i Åre kommun – samverkan för långsiktig internationell konkurrenskraft*. Det övergripande målet för projektet är

> ”att lägga grunden för ett hållbart internationellt konkurrenskraftigt ledsystem. Det ska skapa förutsättningar för en långsiktig tillväxt och sysselsättning året runt för nystartade och etablerade små och medelstora företag”.

Därtill finns ett projektmål om

> ”att djupgående ha analyserat, samt att ha startat igång processer, för att säkerställa att ledsystemen inom hela kommunen blir internationellt konkurrenskraftiga utan att ge upphov till konflikter och förstöra natur- och kulturvärden. Ytterligare projektmål är att öka förutsättningarna för affärsutveckling och affärsmässighet för kommunens små och medelstora företag.”

Genom uppfyllandet av dessa mål förväntas projektet bidra till långsiktiga effekter i termer av en ekonomisk tillväxt som är i balans med sociala och miljörelaterade värden.

Denna plan är en av leveranserna i projektet där vi beskriver de gemensamma faktorerna vi ser är grunden för en hållbar spår- och ledutveckling.

Ånn

Ånn ligger i Västra bygden tillsammans med bland annat Storlien, Handöl och Enafors. Byn ligger vackert vid Ånnsjöns norra strand. E14 och järnvägen går rakt igenom byn.

I den södra fonden ligger fjällen i med Åreskutan i öster och Snasahögarna i väster. På de senaste åren har en inflyttning skett till byn. Under många år har Ånn varit populärt för skoterintresserade norrmän, men nu flyttar det även in yngre svenska familjer.

Figur 1. Karta över Ånn

Leder i Ånn

I och runt Ånn finns det många gamla leder och stigar. Många är kopplade till den verksamhet som drivits på Camp Ånn och som skoterleder. Vid Ånnsjön finns ett fågelskyddsområde med leder som tar dig till fina skådningsplatser.

Några veckor varje år blir Ånn invaderat av friluftskranka långfärdsskridskoåkare. Under perioden mellan att isen fryser och snön kommer är byn full av skridskoåkare. Det går ok, men skapar problem kopplat till framkomlighet och parkering. Här är ett klassiskt exempel på när friluftslivets utövare invaderar ett område och där byn måste anpassa sig till detta utövande. Utan respekt för byns befolkning skapar man snabbt irritation och ovilja att ge tillstånd att nyttja marker.

I sommar (2023) är man ett av etappområdena för Oringen.

Utvecklingspotential för spår och leder i Ånn

Ånns skoterklubb har vidgat sin verksamhet och arbetar nu brett med spår och leder. Arbetet är i sin linda. En första tanke är att skapa ett sjökort över Ånnsjön med omgivande spår och leder.

Området har fina möjligheter att skapa ett spår och ledsystem som går i fin skog och myrmark. Man tittar även på hur man kan samverka med Enafors och Handöl för att knyta ihop byarna runt sjön. En inledande träff har gjorts för att lära känna varandra.

Marken är privatägd och del av Kalls sameby.

Lederna och dess bredare sammanhang

För att leder och spår ska kunna nyttjas behöver följande förutsättningar vara på plats:

- tillgång på mark
- fysisk tillrättaläggning, i termer av infrastruktur och faciliteter
- orienterande information i anslutning till lederna men gärna också digitalt (se Bilaga 1).

Tillgången på mark är en grundläggande förutsättning. Spåren och lederna i Åre kommun går på statlig och privat mark. En liten del går på kommunal mark i anslutning till Järpen.

De flesta leder och spår behöver någon nivå av fysisk tillrättaläggning och orienterande information för att kunna nyttjas. Friluftsutövarna i Åre kommun över lag, utgörs av en allt större och alltmer heterogen grupp med olika ursprung, kön, erfarenhet, intressen och fysisk och mental kapacitet – exempelvis speglade i val av aktivitet och preferenser gällande nivåer av social interaktion. Detta ställer krav på den fysiska tillrättaläggningen och hur kommunikationen med utövarna går till. Utbudet av leder och spår bör organiseras så att de är en del av ett brett spektrum av ledbaserade möjligheter i Åre kommun.

Spår och leder är också delar av ett bredare sammanhang, som också påverkar möjligheten att nyttja dem. Figuren nedan visar faktorer som spår och leder kräver utifrån lokal infrastruktur och service (ljusblå ring i Figur 2.) och en rad stödjande funktioner (ljusgul ring i Figur 2). Inkomsterna från nyttjandet av spår och leder ligger dessutom främst i att friluftsutövarna nyttjar lokal kommersiell service.

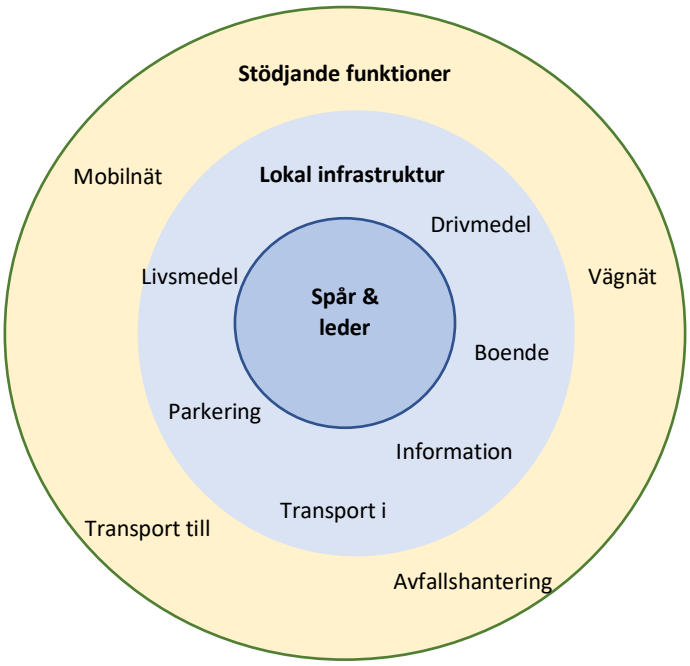

Figur 2. Principskiss över spår och leders bredare sammanhang

Värden kopplade till spår och leder

Aktiviteterna längs spåren och lederna i området kan knytas till olika värden. Dessa värden kan delas in i landskapsvärden, upplevelsevärden och nyttor (värden för mänskligt välbefinnande). Värdena står i relation tillvarandra genom att upplevelsevärden har sin grund i landskapsvärden och de tjänster landskapet tillhandahåller (inklusive ekosystemtjänster). Nyttorna kommer av att människor knyter aktiviteter och verksamhet till upplevelsevärdena, till exempel genom att vandra eller åka skidor (se Figur 3).

Figur 3. Typer av värden och deras inbördes relation.

I landskapet finns också andra värden som exempelvis kopplar till skogsbruk och renskötsel, som också bidrar till viktiga nyttor för individer och samhälle. Ett hållbart ledsystem bygger på ett de aktiviteter som knyts till upplevelsevärdena inte påverkar landskapet negativt, och också harmoniserar med de ovan nämnda verksamheterna. Nobelpristagaren Elenor Ostrom har ägnat sin forskning med att studera områden där många har rättigheter att utöva sin verksamhet, men där naturvärden och upplevelsevärden går förlorade om inte nyttjandet samordnas och regleras så att

värdena bibehålls till kommande generationer. Samverkan är en mycket viktig del för att områdets värde skall ge långsiktig nytta.

Som ovan nämnts nås nyttorna genom att aktiviteter och verksamheter knyts till upplevelsevärdena. Men för att detta ska ske krävs i de flesta fall såväl infrastruktur, service, faciliteter och de övriga stödjande funktionerna, i enlighet med vad som nämndes ovan (se Figur 2 ovan och Figur 4 nedan).

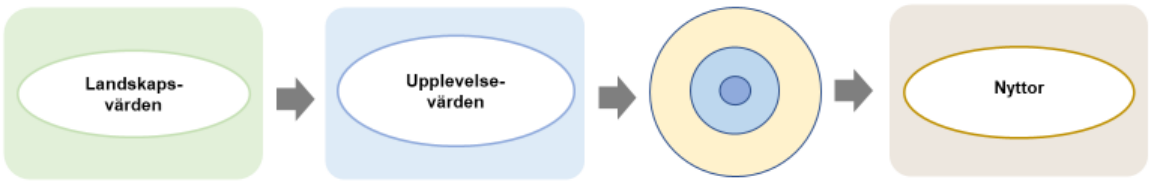

Figur 4. Stödjande och lokala funktioner som behövs för att skapa nyttor

Figuren nedan (Figur 5) visar de värden som identifierats under arbetet i projektet. Upplevelsevärdena bevarar frågan om varför människor vistas i området för sitt friluftsliv. I detta fall handlar det om möjligheten att uppleva eller ta del av fjällandskapet – dess natur, tradition och historia. Många motiveras också av möjligheten att uppleva och ta del av fysiska utmaningar och äventyr, men också av avkoppling, återhämtning och träning. Slutligen ser människor också ett värde i att kunna umgås i natur- och kulturlandskapet.

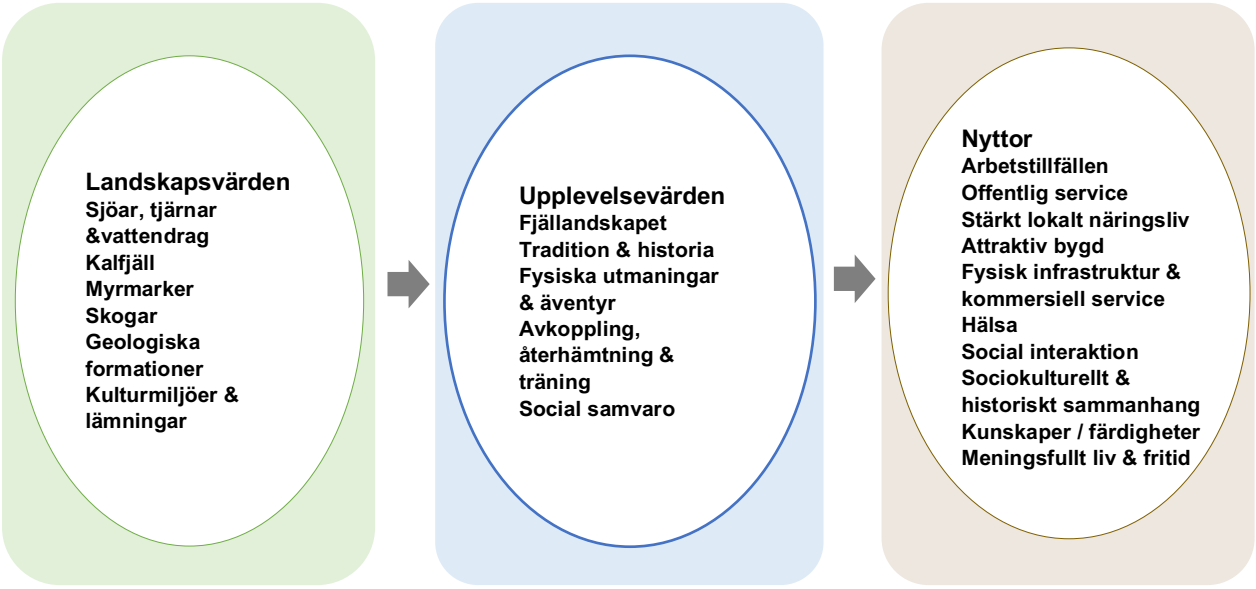

Figur 5. Värden som relaterar till spår- och ledsystemen i Åre kommun.

Dessa värden bygger på olika landskapsvärden – det är landskapet som tillhandahåller möjligheter för friluftsliv. Värden i detta sammanhang är skogar, vattendrag och jordbrukslandskap, myrmarker och geologiska formationer. Av betydelse är också områdets kulturmiljöer och lämningar. Nyttjandet

av lederna måste ske på landskapets villkor, där natur-och kulturresurser bevaras och där de naturliga systemens förmåga att förse människor med ekosystemtjänster förblir intakta.

Om aktiviteter och verksamheter knyts till upplevelsevärdena finns en möjlighet att nå en rad olika nyttor. De önskvärda och möjliga nyttorna ligger dels på individnivå, dels på samhällsnivå. De identifierade nyttorna inkluderar bland annat arbetstillfällen, inkomster, offentlig och kommersiell service och ett meningsfullt liv och fritid.

Utmaningar – hot och hinder

Värdena är på inget sätt bestående utan utsätts hela tiden av olika faktorer som påverkar dom. Är denna påverkan negativ beskrivs de som hot. Hoten kan antingen vara riktade direkt mot upplevelsevärdena, eller indirekt via landskapsvärdena. I detta sammanhang behöver vi också prata om hinder. Hinder är kopplat till faktorer som berör infrastruktur, service och stödjande funktioner och begränsar möjligheterna att nå nyttorna (se Figur 6). För att kunna utveckla områdets spår och leder är det viktigt att identifiera hoten och hindren, liksom vad som orsakar dessa.

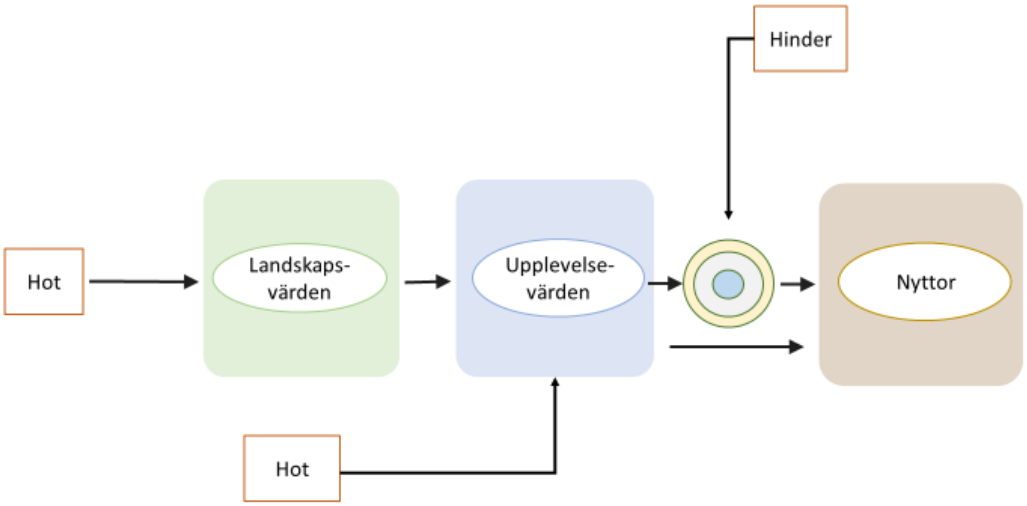

Figur 6. Principskiss över utmaningar (hot och hinder) relaterade till leder och spår.

Identifierade hot

Figuren nedan (Figur 7) visar de identifierade hoten mot värden: klimatförändringar, otillräcklig förvaltning, störning av renar, överutnyttjande av spår och leder och nedskräpning. Klimatförändringar och otillräcklig förvaltning påverkar landskapets värden och därmed i förlängningen också upplevelsevärdena.

Störningen av renar handlar kortfattat om att människor befinner sig på fel plats vid fel tidpunkt eller ägnar sig åt störande aktiviteter. Detta leder till minskad betesro och kan vid kalvningen i april-maj innebära en ökad kalvdöd. Leder och spår kan, om de nyttjas frekvent, skapa barriäreffekter för renarna, vilket minskar deras tillgång till bete och möjligheten att röra sig fritt i förhållande till väder och insekter. Barriäreffekterna ökar med antalet utövare och med aktiviteter som utövas i hög hastighet.

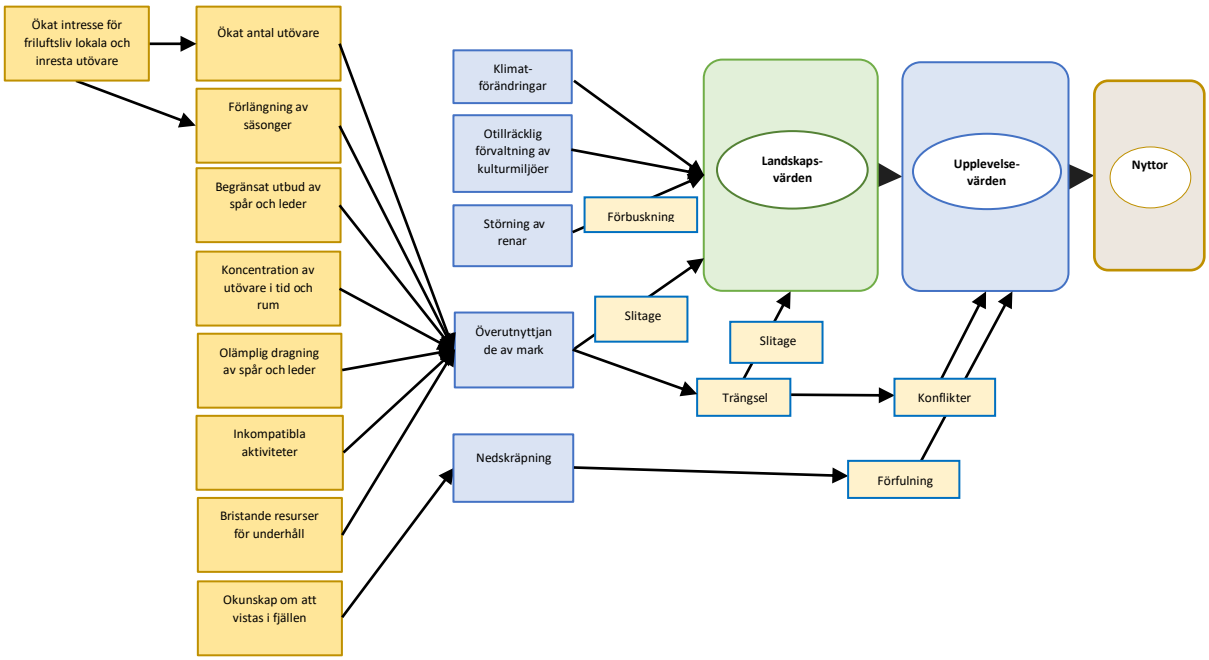

Figur 7. Sammanställning av direkta och indirekta hot mot upplevelsevärdena.

Det allvarligaste hotet som identifierats kopplat till friluftsliv är överutnyttjande av spår och leder. Orsakerna till detta är flera: det ökande intresset för friluftsliv generell med fler utövare som följd, nya aktiviteter och en förlängning av säsongerna så att de i dagsläget i stort sett går ihop. Vidare är utbudet av spår och leder begränsat och det saknas resurser att underhålla existerande utbud. Vissa leder är dessutom dragna på fel sorts markunderlag vilket gör att de inte tål många passager.

Överutnyttjandet leder till såväl slitage som trängsel och konflikter. Upplevelsen av att vandra rofullt på ett eget fjäll kan snabbt byttas mot irritation över andra utövare. Trängsel och olika slags utövande på samma led skapar ibland konflikter. I vissa fall är irritationen förståelig utifrån att någon beter sig illa i naturen, men många gånger är irritationen kopplad till sin egen bild över hur man utövar friluftsliv. Utövare av andra aktiviteter kan lätt komma att ifrågasättas.

Ett tydligt konfliktområde är mellan vandrare och cyklister. För det flesta är detta inget problem. De flesta utövare respekterar andra utövare på leden, men ett litet antal utövare blir irriterade när de möter cyklister, löpare eller vandrare på en led. Konflikterna kan också uppstå mellan utövare och lokalt boende. Ett exempel är jaktlag som upplever att jakten störs av människor som ägnar sig åt friluftsliv i området, vilket förvärrats på senare år på grund av den förlängda säsongen.

Konflikter och irritation kan ytterligare spädas på av hotet nedskräpning. Nedskräpningen ökar med ett ökat antal utövare, men är också relaterat till människors kunskap om hur de ska bete sig när de ägnar sig åt friluftsliv. Nedskräpningen är mest omfattande vid rastplatser och vindskydd.

Identifierade hinder

Som ovan nämnts är hinder kopplat till faktorer som berör led- och spårrelaterad infrastruktur, service och stödjande funktioner, och som begränsar möjligheterna att nå de önskade nyttorna. De två största hindren i detta sammanhang är att tillstånd för att nyttja annans mark saknas och att det finns begränsade resurser för drift och underhåll av lederna (se Figur 8). Dessa två hinder är kopplade till varandra då det är mycket resurskrävande att skriva avtal för marknyttjare på grund av antalet fastigheter samt att bristen på avtal minskar möjligheten att underhålla och därmed skapa en betalvilja hos utövaren.

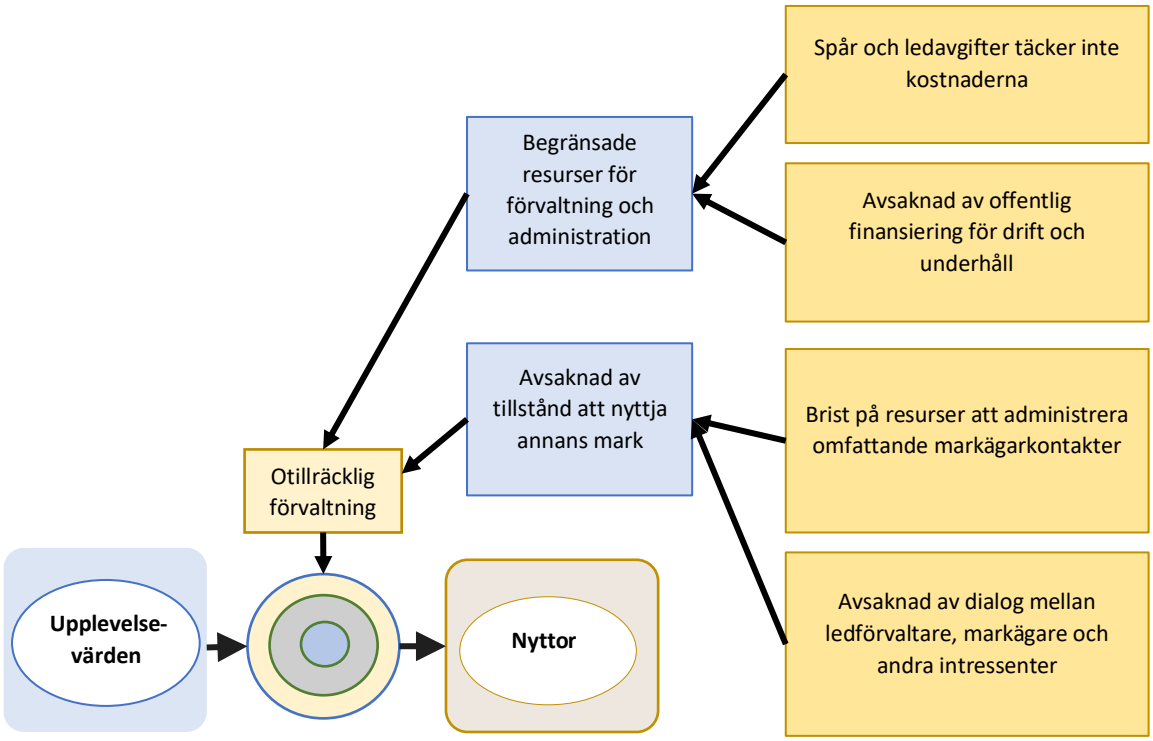

Figur 8. Sammanställning av hinder för att skapa nyttor av upplevelsevärdena.

Som fastighetsägare har du ingen skyldighet att tillåta anläggningar eller skyltning på din fastighet. Vid försäljning av en fastighet kan förutsättningarna förändras helt och en led kan bli obrukbar utifrån att man som ledunderhållare inte får genomföra ett hållbart underhåll och marknadsföring av sträckningen. I förlängningen innebär detta hot att näringsliv kopplat till det ledbaserade friluftslivet står på osäker mark.

Den statliga marken som finns i området består till största del av samebyarnas åretruntmarker. Utveckling och underhåll på dessa marker kräver tillstånd som ges av Länsstyrelsen utifrån remissvar från berörda samebyar. Processen kring tillståndsansökandet har i sig lett till stora konflikter i området. Både samebyarna och tillståndssökarna har upplevt att besluten varit felaktiga och pendeln slår hela tiden olika viket leder till stor osäkerhet i arbetet med spår och leder.

Dialogen mellan ledansvariga och markägare är resurskrävande. Detta leder oss in på det andra hindret, begränsade resurser för förvaltning och administration. Arbetet sker i hög utsträckning på ideell basis, vilket gör situationen mycket sårbar.

Dagens ledförvaltning kräver att man har möjlighet att bygga och underhålla leder på ett hållbart sätt, att man skall ha bra relation och avtal med markägare och att man har bra dialog med andra intressenter som nyttjar marken för att hitta hållbara system tillsammans. Detta är i dagsläget något som är mycket mer omfattande än vad en ideell förening eller ett ledbolag utan externt finansiellt stöd klarar av. Inkomster från det ledbaserade friluftslivet landar inte hos ledorganisationen, utan hos det lokala näringslivet och kommunen genom skatteintäkter och försök med frivilliga avgifter har inte lyckats täcka kostnaderna.

Övergripande mål och strategier

I linje med projektets ambitioner är det övergripande målet för ett eventuellt spår- och ledarbete i Ånn att etablera och upprätthålla ett hållbart och internationellt konkurrenskraftigt ledsystem.

En central del i arbetet med att uppnå målet är att hantera de utmaningar som redovisats tidigare. För de identifierade hoten har två övergripande strategier identifierats. Dessa strategier är:

- Kanalisera och informera utövare
- Förstärka och omlokalisera spår och leder

Tillsammans förväntans de reducera hoten från överutnyttjande av leder och spår, störning av renar och nedskräpning.

De identifierade hindren kräver andra åtgärder, vilka sammanfattas i följande tre övergripande strategier:

- Utveckla en professionell driftorganisation
- Utveckla en hållbar finansieringsmodell
- Etablera former för samverkan med markägare och andra intressenter

En viktig faktor att ta hänsyn till är att vi via allemansrätten, rätten som kommer som markägare, renbeteslagen m.m. har många intressenter som delar nyttjande av gemensamma marker.

Ett överutnyttjande av en eller flera skapar hot och hinder för andra eller i värsta fall för alla. Detta är känt som ”the tragedy of the commons” och har studerats under en längre tid. Ellinor Ostrom har i sina studier visat att arbetssättet för att lösa problematiken långsiktigt och hållbart är genom samverkan och gemensamma förhållningssätt.

Dessa strategier ska undanröja hindren relaterade till resurser och marktillståndsproblematiken. Nedan resoneras vidare kring dessa strategier.

Utveckla en professionell driftorganisation

De senaste 10-15 åren har nyttjandet av spår och leder ökat markant i Åre kommun och ansvaret för underhåll har i och med detta blivit större. Det handlar om att kontinuerligt arbete för att få nöjda utövare, skapa säkra leder, skriva nyttjandeavtal, föra dialog med andra intressenter och att tillhandahålla information som gör att utövarna får en bra upplevelse och möjligheten att göra rätt. I och med en tydligare roll och ett tydligare ansvar för spår- och ledförvaltarna kommer större krav ställas på organisationen.

För att skapa en hållbarhet i detta arbete kommer de flesta av kommunens spår- och ledförvaltande organisationer behöva flytta sig på skalan ideell till professionell så att en styrande och ledande del

kan ske på en professionell nivå. Behovet består av att skapa en central bemanning som kan arbetsleda det praktiska spårarbetet, arbeta med samverkan och kontinuerligt arbeta med arbetsplan och affärsplan för att hitta en långsiktigt hållbar finansiell situation.

Många behöver höja kvalitén på sin digitala närvaro för att kunna ge relevant och tydlig information till utövarna samt nyttja digitala verktyg för att administrera det kontinuerliga spår- och ledarbetet.

Det handlar även om att skapa en långsiktighet i kompetensen om driften. I dagsläget ligger en stor del av kompetensen hos en liten skara eldsjälar. För att minska sårbarheten och öka den sociala hållbarheten bör dessa eldsjälar till viss del få avlastning för att hålla, men framför allt möjlighet att sprida kunskap och kompetens vidare i organisationen så att allt inte står och faller med en person.

Nästa steg

- Fortsätt arbetet med organisationen. Hitta rätt nivå för utvecklingen och matcha tillgängliga resurser med insatser.
- I och med att arbetet är i en första utvecklingsfas finns det möjlighet att söka finansiering för uppbyggnadsarbetet. Se till att arbetet framför allt fokuserar på hur en framtida affärsplan och drift skall se ut.

Utveckla en hållbar finansieringsmodell

Det finns i utgångspunkt tre sätt att finansiera spår och leder. Finansieringen styrs av nyttan och vilka som nyttjar lederna. Nyttan kan delas på den enskilde, samhället och besöksnäringen. De tre grundläggande formerna är genom skatter (alla betalar), genom avgifter (användarna betalar) och ideellt engagemang där ”betalningen” sker genom en intresseförening och engagemang.

Finansieringen för ett kontinuerligt underhåll där kostnaderna främst är kopplade till personalkostnader och driftskostnader för maskiner kan inte finansieras via de ovan nämnda kanalerna. Detta leder till en situation där man som ledförvaltare kan söka pengar för att skapa nytt men det finns inte ekonomi för att underhålla det redan befintliga. Ur ett hållbarhetsperspektiv är detta mycket olyckligt. I de flesta fall bör vi i stället arbeta med ambitionen ”färre men bättre” för att öka hållbarheten i alla avseenden. Detta bör avspegla sig hela vägen och därför även kopplas till stödsystemen. I de fall stöd ges till nybyggnation bör kontrollen av hur finansieringen för fortsatt skötsel vara med som grundkrav.

Kraven på organisationen som förvaltar spår och leder har ökat avsevärt de senaste 10-15 åren. Det administrativa arbetet kopplat till dialog med intressenter, avtalsskrivning och att hitta finansiering gör att en långsiktigt hållbar organisation behöver resurser som täcker både fysiskt arbete på lederna och administrationen av de samma.

Åre kommuns spår och leder har fram till idag till stor del utvecklats och underhållits av besöksnäringen. Från början som en utveckling av bygden och med tiden mer och mer kopplat till områdets boendeanläggningar. Lederna har ansetts vara en del av reseanledningen och därför besöksnäringens roll. Detta stämmer fortfarande, men bara delvis. Vi ser att lederna har tre huvudfunktioner.

- De skapar reseanledningar och därmed grunden för Åre kommuns näringsliv.
- De är en viktig faktor kopplat till Åre kommun som attraktiv plats att bo och verka.
- De skapar folkhälsa för kommunens invånare och tillresta utövare.

Dessa tre funktioner tycker vi inte avspeglas i hur spår- och ledförvaltningen finansierar sin drift och underhåll idag. Vi tycker att det offentliga saknas.

Nästa steg

- Se på möjligheten med spår- och ledavgifter.
- Åre kommun arbetar vidare med att se hur det offentliga kan bidra till finansiering av drift och underhåll.

Etablera former för samverkan med markägare och andra intressenter

Stora komplexa frågor kring det rörliga friluftslivet med frågor kring nyttjande av annans mark, samnyttjande av mark, slitage, möjliggörande av friluftsliv, störning av renskötseln och störning av jakt har aldrig enkla lösningar. Ofta är utmaningarna kopplade till flera näringar och flera intressegrupper. Enkla lösningar på komplexa problem leder ofta till att man flyttar problemet till nya områden eller blandar in nya intressenter.

Frågorna som berörs är ofta ”mjuka” på det sättet att de inte är självklart att man genom det lagstöd som finns kan hitta långsiktigt hållbara lösningar. Dessa mjuka frågor kan handla om det samiska kulturlandskapet som naggats bit för bit, att som boende i generationer känner att man inte kan hävda urminnes hävd eller att allemansrätten ger varje individ rätt att nyttja ett område, men att alla individer tillsammans utgör en störning och ett slitage.

Den tydligaste lärdom som forskningen kring samnyttjande av gemensamma resurser lär oss är att lösningen ligger i samverkan och gemensamma överenskommelser om hur man på just denna plats arbetar för att bevara de värden som är viktiga för varje enskild intressent. Om alla hävdar sin rätt utan att kompromissa och samverka med andra kommer vi på sikt förlora hela den gemensamma resursen.

Idag vänder sig de olika intressenterna till olika förvaltningar inom kommunen och olika avdelningar hos länsstyrelsen. Beslut tas i frågor utan att en helhetsbild finns vilket leder till nya konflikter.

Utifrån projektets erfarenheter är vi övertygade om att sättet att arbeta framåt innebär ett helt nytt sätt att organisera myndigheternas arbete och ett behov att formera de aktuella intressenterna för att skapa förutsättningar att genom återkommande strukturerade dialogforum skapa förståelse och tillit mellan intressenterna och på sikt en gemensam problembild som tar hänsyn till de olika intressenternas utmaningar.

Projektets förslag är att utgå från ett centralt dialogforum där beslutsfattarna med mandat att styra/föra talan för sina organisationer och myndigheter samlas. Det centrala forumet har som uppgift att inventera och initiera satellitforum som kan arbeta med geografiskt kopplade områden eller tematiska inriktningar. Det kan röra sig om nyttjande av marken i Ullådalen eller i Vålådalen eller teman som elcykel i fjällen eller avverkning av skog i fjällmiljö. Utifrån behov initieras satelitforum med en inventering om vilka intressenter som bör sitta med i arbetet.

Processen bottnar i Medborgardialogens metoder för att skapa delaktighet. Utifrån medborgardialogen som metod är det viktigt att de strukturerade dialogerna tar fram sin struktur tillsammans. Innan ett forum startar skall varje intressentgrupp fått frågor kring vad som gör arbetet relevant. Vad som krävs för att kunna delta och hur arbetet skall gå till rent praktiskt. I början av de gemensamma träffarna tas arbetssätt och förhållningssätt fram gemensamt.

Utifrån arbetet som gjort i projektet Hållbara spår och leder i Åre kommun är en avgörande roll att det finns en eller flera processledare som inte är part i målet. Förslaget utifrån projektet är att denna funktion bör ligga på kommunnivå. Processledarens ansvar är att få med alla intressenter i processen och att värna de förhållningssätt som dialogforumet kommit fram till. Den gemensamma processledaren leder arbetet både i det centrala forumet och i satelitforumen.

Nästa steg

- Ha inte bråttom i detta arbete. Se till att skriva markägaravtal och skapa forum för dialog mellan förvaltande organisation och markägare.
- Ta kontakt med Kalls sameby för dialog.
- Fortsätt ha kontakt med närliggande spår- och ledområden för att hitta samverkan.

Kanalisera och informera utövare

I stort sett alla utövare vill göra rätt när man utövar friluftsliv. Två grundläggande delar i detta är att information finns hur man gör rätt och att friluftslivets infrastruktur styr utövandet till rätt platser.

Informationen måste ske i flera nivåer. Dels genom en utbildning om friluftsliv i skolan, dels genom återkommande nationella informationsinsatser kring till exempel allemansrätten eller renskötsel och slutligen på plats i området. Här bör informationen finnas på serviceställen och vid spår-och ledcentraler. Kan vi på sikt skapa en kultur där utövare aktivt söker information om ett områdes värden och hur vi bevarar dom är det en stor hjälp i arbetet att minska störning och slitage.

Informationen kan delas upp i två delar. En del är generell och handlar om hur vi beter oss i naturen. Här beskriver man även hur man samsas med andra intressenter och skapar förståelse för att ditt friluftsområde kanske är någon annans betesområde och så vidare.

Den andra informationsdelen måste vara mer flexibel och anpassas till områdets rådande omständigheter. Var stör man renar? Vilka leder är för blöta? Var sker älgjakten? Var kan jag åka skidor med hund i spåret? Genom denna information kanaliseras utövarna till rätt områden och rätt spår och leder. Kanaliseringen bör ske både i ett spår- och ledområde och på ett större plan där man flyttar utövare från ett område till ett annat beroende på störningssituationen eller stort slitage.

För att kunna styra utövare i ett spår-och ledområde behöver lederna man styr till vara hållbara så att de klarar ett högre tryck. Att flytta ett problem från ett ställe till ett annat ger ingen hållbarhet men är tyvärr vanligt i och med att det saknas resurser att göra detta arbete fullt ut.

Nästa steg

- Skapa bra struktur för kommunikation både digitalt och via tydliga spårcentraler.
- Nyttja inte leder där störning redan finns.

Förstärka och omlokalisera spår och leder

Slitage på spår och leder är i stort sett alltid ett tecken på att spåret eller leden är på fel plats, har fel dragning eller inte är ”byggd” rätt. Det finns god kunskap om allt detta och det ordnas årligen kurser i hur man drar leder hållbart och hur man utformar dom för att minimera underhåll.

En stor del av spår- och leddragningen vi har i Åre kommun är dragen efter äldre stigar där antalet passager var få och där marken höll. Dragningen var anpassad för att på enklaste sätt komma framåt. Denna dragning går ofta i botten på en dal och rakt upp för slutningar vilket gör att dragningen går där det är som blötast och att vatten eroderar sluttningarna. Det innebär även att

skoterleder är dragna över områden där snön blåser bort och inte i dalen nedanför där snön lägger sig.

En förutsättning för långsiktigt hållbara leder är att detta inbyggda problem arbetas bort steg för steg. Det är inget litet arbete då omdragningar ofta innebär nya markägarkontakter och ett arbete som görs ordentligt för att minska underhållet framåt. Här krävs både resurser och kompetens. Avvägningen att lägga spång som behöver bytas inom 10 år eller att dra om sträckningen så att inget större underhållsarbete behövs i framtiden är inte helt lätt och det är i dagsläget lättare att hitta resurser för spångningen.

Nästa steg

- Utveckla leder som har bra markförhållanden. Undvik underhållskrävande byggnationer.

Avslutande reflektioner

Ånn har ett engagemang och vilja att skapa hållbara och attraktiva spår och leder. Här finns en vacker natur och ett gammalt ledsystem att utgå från. Ånnsjön är ett nav i friluftsutbudet och att börja med friluftslivet runt sjön är logiskt.

Som alltid är det viktigt att ha med markägare och samebyn i ett initialt skede. Här har man möjlighet att skapa dialog från start och det är mycket värdefullt.